

Torbjørn Pedersen, *Conflict and Order in Svalbard Waters*, Tromsø 2008, ss. 233¹.

Torbjørn Pedersen jest pracownikiem Wydziału Nauk Politycznych Uniwersytetu w Tromsø. W 1997 roku ukończył John Hopkins University w Waszyngtonie, gdzie otrzymał tytuł magistra stosunków międzynarodowych i międzynarodowej ekonomii. Następnie zdobył dyplom SAIS Bologna Center, oraz tytuł *candidatus magisterii* Uniwersytetu w Tromsø. W latach 1995–1996 otrzymał nagrodę C. Grove Haines Prize za osiągnięcia w badaniach w dziedzinie stosunków międzynarodowych. Pedersen pracował jako dziennikarz „Aftenposten”, reporter i korespondent agencji informacyjnej Reuters, a także jako redaktor „Svalbardposten”. W kwietniu 2008 roku została opublikowana jego dysertacja doktorska, będąca przedmiotem tejże recenzji.

Przedmiotem dysertacji jest analiza dwóch głównych, zdaniem autora, procesów międzynarodowych, mających wpływ na działania i politykę państw na obszarach morskich wokół Svalbardu (s. 9). Pierwszy proces to wzajemna relacja pomiędzy prawem międzynarodowym a polityką międzynarodową. Autor wskazuje, jak prawo międzynarodowe wpływa na politykę i jakie nakłada nań ograniczenia, a także jak polityka międzynarodowa może kształtować i wpływać na prawo międzynarodowe. Drugi proces, to wzajemna relacja pomiędzy systemem międzynarodowym a polityką zagraniczną państwa. Pedersen pokazuje, w jaki sposób system międzynarodowy wpływa na politykę zagraniczną państwa oraz w jaki sposób państwo może wpływać i kształtować system międzynarodowy. Zasadniczym punktem jest wskazanie wzajemnych relacji pomiędzy wyżej wymienionymi zagadnieniami. Następnie autor zastanawia się, dlaczego właśnie te wzajemne powiązania są źródłem konfliktów, oraz porządku prawnego w strefach morskich wokół archipelagu.

¹ Recenzja została napisana przy wsparciu udzielonym przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię, poprzez dofinansowanie ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego w ramach Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego.

Dysertacja składa się z ośmiu rozdziałów, z czego cztery to już opublikowane, bądź oddane do publikacji, artykuły autora. Cała praca nie jest zatem jednolitą monografią, a raczej prezentacją dorobku naukowego Pedersena.

Pierwszy rozdział, będący wstępem do dysertacji, wyjaśnia podstawowe pojęcia związane z późniejszymi analizami przedstawionymi w poszczególnych studiach szczegółowych. Definiuje głównych aktorów, zaangażowanych w opisywane problemy, jak również wytycza główne kierunki pracy, stawiając jasno sformułowane pytania badawcze. Drugi rozdział prezentuje założenia teoretyczne dysertacji. Pedersen wybiera najbardziej stosowne, w jego mniemaniu, teorie stosunków międzynarodowych i prawa międzynarodowego, z perspektywy których prezentuje analizę problemów związanych z obszarami morskimi Svalbardu. Rozdział trzeci jest rozdziałem metodologicznym, w którym zaprezentowane zostały zastosowane przez autora metody, techniki, narzędzia oraz organizacja i przebieg badań.

Kolejny rozdział, to artykuł Pedersena *The Svalbard Continental Shelf Controversy: Legal Disputes and Political Rivalries*, opublikowany w 2006 roku na łamach czasopisma „Ocean Development and International Law”. Artykuł traktuje o międzynarodowych problemach i wciąż niewyjaśnionych kontrowersjach związanych z możliwością przyznania Norwegii wyłącznych praw do eksploracji i eksploatacji szelfu kontynentalnego archipelagu. Konkluzje autora wskazują, że problem wytyczenia granic szelfu kontynentalnego wokół Svalbardu i przyznania suwerennych praw Norwegii wymyka się spod jurysdykcji międzynarodowego prawa morza i nie może mieć łatwego i szybkiego rozwiązania.

Rozdział piąty stanowi artykuł *Svalbard's Maritime Zones: The End of Legal Uncertainty*, którego współautorem jest Tore Henriksen z Uniwersytetu w Tromsø. Artykuł zostanie opublikowany w czasopiśmie „The International Journal of Marine and Coastal Law”. Tekst udowadnia, że Norwegia, działając zgodnie z zasadami międzynarodowego prawa morza ma prawo do wytyczenia granic swojego szelfu kontynentalnego mierzonego od granic lądowych archipelagu. Co więcej, istnienie możliwości prawnego wytyczenia tych granic pociąga za sobą prawo ustanowienia przez Norwację stref morskich wokół archipelagu zgodnie z literą Konwencji o Prawie Morza z 1982 roku. Niemniej jednak, autorzy artykułu nie odpowiadają na pytanie, czy postanowienia Traktatu Spitsbergeńskiego z 1920 roku odnosiłyby się do tych stref, czy też nie. Wskazują tylko na możliwość prawnego ustanowienia takich stref.

Szósty rozdział, to artykuł Pedersena zatytułowany *The constrained politics of the Svalbard offshore area*, który ma się ukazać w czasopiśmie „Marine Poli-

cy”. Autor opisuje w nim, jak norweska polityka zagraniczna, dotycząca Svalbardu, jest ograniczana przez sprzeczne polityki i cele innych państw zainteresowanych tym obszarem. Siódmy rozdział, to artykuł Pedersena zatytułowany *The Dynamics of the Svalbard Diplomacy*, który został opublikowany na łamach „Diplomacy & Statecraft” w 2008 roku. Zainteresowanie autora, skupiło się na działaniach dyplomatycznych państw zainteresowanych obszarami morskimi rozciągającymi się wokół archipelagu. Poprzez analizę korespondencji dyplomatycznej poszczególnych państw, wskazuje, jak zmieniały się główne założenia ich polityki zagranicznej wobec archipelagu, i jaki miało to wpływ na działania innych krajów. Rozdział ósmy zawiera konkluzje przedstawiające rezultaty badań. W szczególności znajdziemy tutaj odpowiedzi na postawione we wstępie pytania szczegółowe oraz wyjaśnienie badanych zjawisk względem przedstawionych w rozdziale drugim teorii.

Zadanie postawione sobie przez Pedersena, którym jest rzetelna analiza zagadnień międzynarodowych dotyczących obszarów morskich Svalbardu, nie należy do najłatwiejszych. Temat jest ciągle otwarty, a nieustające zmiany na arenie międzynarodowej nie sprzyjają wyciąganiu wniosków z prowadzonych badań. Zanim jednak przejdziemy do analizy głównych zagadnień poruszonych w pracy, warto zatrzymać się na chwilę nad założeniami teoretycznymi, jakie przedsięwziął autor. W szczególności warto podkreślić dwa wymienione wcześniej procesy, wpływające na powstawanie konfliktów i porządku prawnomiędzynarodowego na obszarach morskich archipelagu. Należy zaznaczyć, że przyjęcie takiego punktu wyjścia, a w szczególności wzajemnych relacji między prawem międzynarodowym i polityką międzynarodową, umiejscawia publikację pomiędzy wyżej wymienionymi dyscyplinami nauki. Takie podejście możemy nazwać multidyscyplinarnym. I chociaż samo połączenie stosunków międzynarodowych i prawa międzynarodowego nie jest nowe², to z całą pewnością takie ujęcie zagadnienia może zostać uznane za trafny wybór dla tematu, jakim jest konflikt i porządek prawnomiędzynarodowy na obszarach morskich wokół Svalbardu.

Jest kilka argumentów o tym świadczących. Po pierwsze od 1982 roku, czyli od wejścia w życie Konwencji o Prawie Morza, wszystkie obszary morskie na świecie zostały podporządkowane postanowieniom tejże konwencji. Nie może być zatem mowy o pominięciu tego faktu przy jakiegokolwiek próbie analizy

² A-M. Slaughter, A. S. Tulumello, S. Wood, *International Law and International Relations Theory: A New Generation of Interdisciplinary Scholarship*, *The American Journal of International Law*, 1998, vol. XCII, no. 3, s. 368.

polityki państw wobec obszarów morskich. Co więcej, nie można także nie docenić zdolności politycznych państw oraz ich wpływu na kształtowanie prawa międzynarodowego. Potwierdzeniem mogą być nie tak dawne wydarzenia w Arktyce. W sierpniu 2007 roku rosyjska misja naukowa w rejonie bieguna północnego zakończyła się zatknięciem flagi na dnie Oceanu Arktycznego czterech kilometrów pod powierzchnią wody³. Misja miała na celu zaznaczenie rosyjskiej obecności w regionie, jak również zasugerowanie rosyjskich roszczeń do potencjalnie bogatych w zasoby naturalne obszarów arktycznych, rozciągających się na północ od rosyjskich granic. Wydarzenie to jest także uważane za niezmiernie ważne, gdyż po raz kolejny porusza pytanie, do jakiego stopnia żądania państw w stosunku do obszarów Arktyki mogą być uzasadnione i w jaki sposób rozwiązywać problemy wynikające z ich sprzecznych interesów. Zatknięcie rosyjskiej flagi na dnie Oceanu Arktycznego zostało potępione przez społeczność międzynarodową. W odpowiedzi na poczynania Rosji, kanadyjski Minister Spraw Zagranicznych, Peter MacKay, stwierdził, że nie jest to XV wiek i nikt już nie zdobywa nowych terenów w ten sposób⁴. Zachowanie Rosji było czysto polityczne. Niemniej jednak, Rosja jest stroną Konwencji o Prawie Morza z 1982 roku i zapewnia przy każdej możliwej okazji, iż postępuje zgodnie z prawem. Zatem wszelkie naukowe badania problemów międzynarodowych dotyczących obszarów morskich, szczególnie w Arktyce, muszą charakteryzować się multidyscyplinarnym podejściem do tematu.

Pedersen w swojej pracy nie przyjmuje jasno żadnej teorii stosunków międzynarodowych, względem której zamierza analizować zagadnienia poruszone w pytaniach badawczych. Mimo to, można zauważyć, że podejście realistyczne dominuje w rozdziale teoretycznym dysertacji (s. 36–63). Nie należy przez to rozumieć, że jest to zła perspektywa dla tego typu pracy. Wręcz przeciwnie, może okazać się strzałem w dziesiątkę. Jednakże w moim odczuciu warto byłoby jasno określić poziom teoretycznej analizy przedmiotu i konsekwentnie z niego korzystać. W pracy Pedersena zabrakło tego jasnego określenia, które mimo wszystko wydaje się być obecne, zarówno w rozdziale teoretycznym, jak i w poszczególnych artykułach stanowiących zasadniczą część rozprawy.

Kolejnym zagadnieniem jest analiza doboru materiału, w szczególności poszczególnych artykułów, jako głównej części dysertacji. Należy zauważyć, że

³ V. Gunitskiy, *On Thin Ice: Water Rights and Resource Disputes in The Arctic Ocean*, *Journal of International Affairs*, 2008, vol. LXI, no. 2, s. 261.

⁴ *Russia Plants Flag Under N Pole*, BBC News, 2 VIII 2007, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6927395.stm> [dostęp 6 VI 2009].

wszystkie są bezpośrednio związane z pytaniami badawczymi postawionymi we wstępie i poruszają właśnie te zagadnienia. Artykuły tworzą spójną całość, a problemy w nich przedstawione nie powtarzają myśli poprzednich, a raczej je rozwijają. Kolejne artykuły pozwalają czytelnikowi na odkrywanie kolejnych zagadnień związanych z głównym tematem dysertacji, bez zbędnego bagażu powielanych informacji. Połączenie wszystkich czterech studiów szczegółowych bardzo dobrze współgra ze sobą i daje rzetelny obraz problemów dotyczących obszarów morskich Svalbardu.

Ciekawym wyjątkiem jest chybiona konkluzja pierwszego artykułu. Pedersen stwierdził, że zagadnienie przedłużonego norweskiego szelfu kontynentalnego mierzonego od wybrzeży Svalbardu w kierunku bieguna północnego wymyka się ustaleniom prawnym państw i problem ten nie ma szans na szybkie rozwiązanie. Taki wniosek wydaje się być mocno przedwczesny, gdyż w kwietniu 2009 roku Norwegia ogłosiła, że Komisja Granic Szelfu Kontynentalnego (CLCS) zgodziła się na powiększenie norweskiego szelfu kontynentalnego i tym samym zatwierdziła jej roszczenia do obszarów Morza Norweskiego, Morza Barentsa i Oceanu Arktycznego⁵. Norwegia będzie miała prawo do eksploataowania obszaru o powierzchni ok. 235 tys. km² oraz dostęp do części bogactw, jakie kryją lody Arktyki. Należy się zgodzić z autorem artykułu, że wydarzenie to nie świadczy jeszcze o zamknięciu całej sprawy norweskiego szelfu kontynentalnego, natomiast z całą pewnością cementuje norweskie roszczenia (s. 102).

Dysertacja Torbjørna Pedersena z całą pewnością przyda się adeptom Stosunków Międzynarodowych, zainteresowanym obszarami podbiegunowymi. Jest też ciekawą pozycją z zakresu międzynarodowego prawa morza i jego zastosowania do obszarów polarnych. Zagadnienia poruszane w dysertacji są poprzedzone rzetelnym wstępem teoretycznym, a główna część pracy spełnia wymogi pracy naukowej. Za pewną niedogodność może być uznany fakt, iż nie jest to monografia, a raczej zbiór artykułów, przez co brakuje głównej myśli przewodniej, która byłaby widoczna w każdej części dysertacji. Niemniej jednak, poszczególne artykuły mieszczą się w granicach teoretycznych nałożonych przez autora i wyczerpująco przedstawiają temat.

Mariusz Mieczkowski

⁵ *Oslo sets limit on Arctic seabed, short of N. Pole*, Reuters, 15 IV 2009, <http://www.reuters.com/article/latestCrisis/idUSLF482875> [dostęp 6 VI 2009].